

Afera STRELNIKOFF kot moralna panika

Kakšen bo odziv na ploščo? – To bo šlo mimo, to so take dnevne zadeve. Intervju s Strelnikoff v Mladini 10. 2. 1998 tik po izidu plošče skupine Bitchcraft.

Zgodbo poznate. Dolgočasna je in duhamorna. Bend Strelnikoff izda CD, na ščitni ovitek pa flikne Devico Marijo, ki v naročju drži podgano. Žur bi bil interne nature, če ne bi Cerkev "blasfemije" potegnili v medije in če ne bi njen frontman Rode v Družini napisal onega Mati-kaj-so-ti-storili uvodnika. Strelci rečejo, da gre za umetnost, Cerkev odvrne, da gre za žalitev verskih čustev. Njeni skojevci potem "skrunitelj" ovadijo. Ježeš! So what!

Marcel Štefančič Jr.

¹ Članek je bil prvič objavljen v reviji *Popular Music and Society*, letnik 19, št. 3, Fall (jesen) 1995, str. 75-104.

² Wallis in Malm 1993: 167.

³ Oba so imeli za džungelsko in hudičevo glasbo. Govorili so, da kanibalistične ritmične orgije mamijo mladino na kraljevsko pot v pekel (Heins 1998: 80).

I. KONCEPT MORALNE PANIKE

V Collinsovem sociološkem slovarju je pod geslom *moralna panika* zapisano naslednje:

"pretirana, močno medijsko podprta socialna reakcija na deviantno ravnanje, ki je v osnovi relativno minorno; pretirana reakcija medijev, policije, sodstva, vlade in javnosti, ki z etiketiranjem in s pretirano pozornostjo ne preprečujejo nadaljnega tovrstnega vedenja, temveč ga spodbujajo. To naredijo s konstruiranjem vzornikov, katerih obnašanje lahko oponašajo drugi, ali pa prikažejo določeno vedenje, ki bi drugače pritegnilo majhno pozornost, kot primer neposlušnega in nesocialnega vedenja." (Jary 1991: 410)

Kot klasična teoretika moralne panike Collinsov slovar navaja Stanleyja Cohena (*Folk Devils and Moral Panics*, 1972) in Stuarta Halla (*Policing the Crisis*, 1978). V četrti izdaji *Slovarja komunikologije in medijskih študijev*, avtorjev Jamesa Watsona in Anne Hill, pa moralno paniko definirajo takole:

“Posamezniki in družbene skupine lahko zaradi svojih aktivnosti postanejo predmet besa vplivnih članov družbe, ki dojamejo te aktivnosti kot resnično nevarne za norme in koristi dominantne kulture. Takšne reakcije, pravi Stanley Cohen v *Folk Devils and Moral Panics* (UK: MacGibbon & Kee, 1972), razširijo množični mediji, običajno v histeričnem, stiliziranem in stereotipnem slogu, kar sproži občutek moralne panike. Dick Hebdige v *Subculture: The Meaning of Style* (UK: Methuen, 1979) meni, da je imelo medijsko pokrivanje nastanka punkovske mladinske kulture vse klasične simptome moralne panike. Stuart Hall v tekstu ‘Racism and Reaction’ v *Five Views of Multi-Racial Britain* (UK: CRE, 1980) zagovarja tezo, da je razizem v britanskih medijih pogosto prevzel obliko moralne panike.” (Watson in Hill 1997: 144, 145)

Cohenova, torej prva definicija moralne panike, je nekoliko bolj podrobna od zgornjih in temelji na reakciji medijev, javnosti in nosilcev družbenega nadzora (policije in sodišč) na mladostniške nemire v Britaniji. Cohen pojasnjuje, da v moralni paniki

“neko stanje, okoliščino, osebo ali skupino ljudi začenjajo označevati kot grožnjo družbenim vrednotam in koristim; prek množičnih medijev jo predstavljajo v stilizirani in stereotipizirani obliki; uredniki, škofoje, politiki in drugi pravilno (desno) misleči ljudje postavijo moralne barikade; družbeno priznani eksperti izrekajo svoje diagnoze in rešitve; razvijajo se načini reševanja; vse skupaj nato izgine, ponikne ali pa se stanje poslabša in postane bolj vidno. Včasih je predmet moralne panike nekaj še neznanega, spet drugič nekaj, kar obstaja že dolgo, a je nenadno padlo v oči. Včasih panika odmore in gre iz spomina, razen iz kolektivnega in iz folklore; v drugih primerih pa ima bolj resne in dolgoročne posledice in lahko spodbudi tudi pravne in družbene spremembe ali celo vpliva na spremembe v načinu samodojemanja družbe.” (Cohen 1972: 9)

Že sama uporaba pojma ‘panika’ implicira, da mnogi člani družbe menijo, da je v določeno dejavnost ali način obnašanja vključenih veliko več posameznikov, kot jih je dejansko, in tudi, da je grožnja, nevarnost in/ali škoda, ki naj bi jo vedenje teh posameznikov povzročilo, “mnogo višja in večja, kot bi bila po realistični oceni” (Davis in Stasz v Goode in Ben-Yehuda 1994: 36). Večina števil, ki jih navajajo sprožiteli moralnih panik, je pretiranih in napihnenih.

“Povzročitelji moralne panike poskušajo maksimizirati obseg in razširjenost problema, da bi upravičili svoje zahteve; češ večji ko je problem, več pozornosti zasluži. (...) V večini primerov se javnost, zakonodajalci, množični mediji in drugi ocenjevalci problema strinjajo, da je velikost merilo za resnost dogodka.” (Goode in Ben-Yehuda 1994: 99)

Kako vidimo moralno paniko? Na kakšen način se izraža? Cohen je videl moralno paniko v okviru specifične reakcije petih različnih družbenih segmentov na neki določen dogodek, to je novinarjev, javnosti, policije in sodstva, politikov in različnih skupin pritiska. Poleg naštetih petih glavnih akterjev v drami moralne panike ne smemo izpustiti tistih, proti katerim je napad usmerjen. Cohen jih imenuje *folk devils* oz. ljudski hudiči. Ti so personifikacija zla. Ljudski hudič dovoljuje takojšnjo obsodbo, je "nedvoumno negativen simbol" (Cohen 1972: 41), ki mu odvzamejo vse dobre, pozitivne lastnosti in mu pripišejo le slabe. Pri takem procesu manihejske simbolizacije "podobe postanejo mnogo ostrejše, kot je sama realnost" (Cohen 1972: 43). Gre za popolno demonizacijo določene skupine ljudi. Čim mediji to skupino določijo za deviantno – prek stereotipnih predstav in vnaprejšnjega obsojanja – je proces konstruiranja ljudskega hudiča končan. Od tod naprej ob vsaki omembi to skupino slikajo v grdi luči, vedno jo predstavljajo v negativnem kontekstu, imajo jo za dežurnega krivca ali grešnega kozla za nastale – resnične ali neresnične – družbene probleme.

Dasiravno zgornji orisi pojava moralne panike še niso čisto za v koš, so se v zadnjem času pojavile težnje po reviziji "klasičnega" koncepta moralne panike v luči aktualnih sprememb v sodobnih družbah. Tako denimo McRobbiejeva zagovarja tezo, da moralna panika v postmoderni družbi še vedno obstaja. Toda klasičen koncept, ki opredeljuje ta pojav, po njenem ne more več natančno zaobjeti nove oblike moralne panike. Konstruiranje moralne panike je postala standardna novinarska praksa. Množični mediji skušajo v tekmi za čim večjimi dobički določene novice vsakodnevno spremeniti v velike moralne škandale, v *zgodbe*, ki bi za nekaj časa lahko sprožile moralno paniko in ki bi na ta način prispevale k večji gledanosti, poslušnosti ali branosti določenega medija. Takšne instant moralne panike niso več tako trdne in monolitne kot nekoč. Za nameček so *ljudski hudiči* postali mnogo manj ranljivi in ogroženi, kot so bili v preteklosti. Na njihovo stran se redno, skoraj brez izjeme, postavljajo raznorodne skupine pritiska, ki so nastale v času močne prevlade konservativnih (desnih in desnosedinskih) strank v zahodnih demokracijah, in delujejo kot nekakšna neformalna opozicija konservativnim principom politične vladavine.

Ne glede na to pa vseeno ne gre pozabiti, da je "v svojem bistvu moralna panika namenjena strašenju ljudi, da bi jih na ta način odvrnila od kompleksnosti in vidnih socialnih problemov vsakdanjega življenja, da bi se bodisi umaknili v 'zabarikadirano duhovno stanje' – občutenje brezupa, politične nemoči in paralize – bodisi v obsedeno stanje, da je 'glede tega treba nekaj nujno ukreniti'" (McRobbie 1994: 199). Ne smemo tudi spregledati, da je moralna panika tudi "pogost način poskusa discipliniranja mladih s strašenjem njihovih staršev" (ibid.) in da z moralno paniko prihaja do vsiljevanja "podobe družinskega življenja, ki jo je vsled globokih in

¹ *Slovar komunikologije in medijskih študijev* Watsona in Hillove pri geslu 'Sound-bite' zapiše: "Termin originalno izvira iz radijskega diskurza, a se uporablja tudi v televizijskem; opisuje na filmski ali audio trak posneti segment znotraj novinarske zgodbe, v katerem novinar govori z virom – kot je na primer politik ali očevidec." (Watson in Hill 1997: 215)

ireverzibilnih sprememb v odnosih med moškimi in ženskami izredno težko oz. nemogoče vzdrževati" (ibid.).

Dva izredno pomembna dejavnika moramo upoštevati pri vsej proliferaciji različnih glasov, ki spremljajo vznik današnjih moralnih panik. Prvič, veliko rast interesnih skupin ali skupin pritiska, katerih cilj je med drugim zmožnost takojšnjega odziva na medijsko demoniziranje skupine, ki jo zastopajo, in produkcija ter razširjanje informacij in analiz, ki nasprotujejo medijskim reprezentacijam. Kot bomo videli v nadaljevanju, so te interesne skupine oz. skupine pritiska zaradi učinkovitosti – še posebej zaradi usposobljenosti za delo z množičnimi mediji in tvorjenje učinkovitih "sound-bitov"¹ – nepogrešljivi viri informacij za množične medije, ki temeljijo na hitrem urniku, "deadlinih" in majhnih proračunih. Na ta način se zdi medijsko poročanje bolj uravnoteženo, obenem pa lahko javnost uvidi, da lahko tudi 'ljudski hudiči' – ali njihovi zastopniki v njihovem imenu – pokažejo zobe. Razmah takšnih interesnih skupin in njihovih izrednih sposobnosti pri interakciji z mediji je zelo pomembno vplival na politično kulturo zahodnih demokracij, kjer so bile ob brezcilnem ubadanju zahodnoevropskih levic z identiteto edina prava politična opozicija novi desnici.

Drugi izredno pomemben dejavnik, ki močno vpliva na vse dogodke v postindustrijskih družbah, je ekspanzija ter povečani diverzifikacija in moč množičnih medijev, tako da jih ni več mogoče ločevati od družbe. Mediji so postali del te družbe in njeni konstantni določevalci. Ali kot bi dejali teoretiki postmodernizma, mediji so družba. Mediji dandanes lahko delajo popolnoma svoje, od drugih družbenih subjektov (skoraj) neodvisne poteze in pripravljajo lastno agendo socialnih in političnih vprašanj, ki jih lahko potem priženejo do samega roba. Tako mediji v interesu povečanja dobička nemalokrat prevzamejo vlogo varuhov morale in so vedno na preži za novimi potencialnimi dogodki, ki naj bi sprožili skrb in ogrožali ustaljeni moralni red. Obenem pa prav zaradi istega interesa uravnotežijo svoje poročanje s predstavljanjem argumentov obtoženih. Z drugimi besedami: mediji skušajo pritegniti čim več občinstva, ne glede na to, na čigavi strani v konfliktu je recipient. Igrajo dvojno igro: so vneti varuhi morale in nespodobni provokatorji, hkrati moralizatorji in voajerji. To jim uspeva prek specifičnega stila poročanja, ki je naslonjen na popularne žanre, kot je na primer "infotainment".

V takih okoliščinah "postane moralna panika norma v novinarski praksi, to je način, na katerega dnevne dogodke predstavlja javnosti" (McRobbie 1994: 202). Tovrsten moralnopanični tabloidni slog poročanja ni značilen zgolj za rumeni tisk in televizijo, prevzema ga tudi resni tisk. Mnogokrat sicer v obliki parodije in ironije, kar pa ne povzroči drugega kot zmedenost in ambivalentne reakcije. Da ne bo pomote: moralna panika v teh primerih ni enaka kot pred leti. Medijem se namreč pozna, da so na uredniška in novinarska mesta

sčasoma prišli tudi predstavniki do še pred kratkim deviantnih in osovraženih družbenih in etničnih manjšin, homoseksualci, feministke itd. S tako kadrovske zasnove mediji enostavno ne morejo več požreti moralnopaničnih tirad klasičnih varuhov morale, ki svojo moč črpajo iz tradicionalnih krščanskih družinskih vrednot, temelječih na prevladi heteroseksualnega moškega nad heteroseksualno žensko, temveč se nagibajo k modificiranim oblikam senzacionalističnega poročanja, ki sloni na novih, postmodernih moralnih normah in vrednotah. Drugače rečeno: diskurz sodobnih medijev temelji na novih oblikah družbenega konsenza.

Klasični koncept moralne panike potrebuje prevetritev tudi zato, ker je zaspal na lastnih lovorikah. Odnosi med klasičnimi akterji moralne panike (mediji, politiki, ljudskimi hudiči, varuhi morale znotraj interesnih skupin itd.) v postmoderni družbi niso več takšni kot v času nastanka tega sociološkega koncepta, postali so mnogo bolj razvejani, kompleksni in prepleteni. Družba se je ves čas spreminjala in se tudi dodobra spremenila, medtem ko je koncept moralne panike cepetal na mestu. Posledica? Anahronističnost celotnega koncepta.

Dežurni krivec za spremembo družbenega ustroja je kajpak nezaustavljivi rapidni razvoj kompleksnosti medijske tehnologije in specifičen odnos medijev pri poročanju o dnevnih dogodkih. Te dogodke mediji v nepretrgani, zaporedni vrsti spuščajo v javnost, jih tam razgaljajo, olepšujejo in sprevračajo – “ne v klasično moralno paniko, temveč v neskončno mrežo novic-zgodb in medijskih dogodkov” (McRobbie 1994: 211). In to iz ure v uro, iz leta v leto. Raymond Williams (1975) je ta proces označil za ‘tok’, mogoče pa bi ga bilo opisati tudi z Baudrillardovim (1985) pojmom ‘ekstaza komunikacij’, ki opisuje

“čisto hitrost, intenzivnost in ekstenzivnost medijev, ki brez kančka napora ustvarjajo mrežo med seboj povezanih pomenov, od katerih ima vsak svojo lastno energijo, lastno hitrost, lastno narativno strukturo, lastne spremljevalne podobe, lastne eksperte in priče ter žrtve in, kadar je to potrebno, lastne vladne uslužbence za stike z javnostjo, v skladu z aktualnim vprašanjem tistega dne. Ta aktualna vprašanja ‘govorijo’ med seboj (...) in so v interakciji in povezavi z navezujočimi se ali novimi vprašanji-novicami.” (McRobbie 1994: 213)

Sledeč temu kontekstu bi bilo kaj lahko zagovarjati stališče, da danes moralne panike mediji ne morejo več konstruirati. Ne gre niti za to, da bi mediji ustvarjali obilico majhnih, izpodrinjajočih se moralnih panik. Namesto tega sledimo ustvarjanju in uresničevanju politike znotraj širokega in gostoljubnega objema medijev. Kajti vprašanja, ki jih mediji obravnavajo, ne morejo več biti reducirana samo na preganjanje ljudskih hudičev v sozvočju s tradicionalnimi varuhi morale, saj se je politična kultura tako spremenila, da si mediji enostavno ne morejo več privoščiti črpanja informacij zgolj z ene

strani. V polni meri se morajo posvečati tudi najrazličnejšim interesnim skupinam, ekspertom in nevladnim organizacijam, ki prinašajo v javnost nasprotne in nemalokrat provokativne poglede na določeno sporno vprašanje. Na ta način pa mediji ne delujejo več zgolj v vlogi razpihovalcev moralne panike, marveč zavzamejo status vplivnega dejavnika s kompleksno orientacijsko dinamiko.

Novi relevantni politični subjekti, kot so različne interesne skupine, lobiji, ekspertne skupine ipd., pa se začnejo razločevati tudi glede na razlike v njihovi medijsko-komunikacijski kompetenci, to je glede na različno usposobljenost za uspešno komuniciranje z mediji in glede na prepričevalno učinkovitost. Na kratko: mediji določajo pravila igre – poročanje v obliki 'toka' – po katerih se morajo ravnati vsi akterji, katerih interes je, da se njihovo stališče predstavi kar najširši možni publiki. Toda tudi mediji sami se kot tržni subjekti zavedajo, da je širina oz. velikost tega občinstva odvisna od tega, kako diferencirane poglede na določeno problematiko bodo predstavili; seveda v okviru pravil "ekstatičnega" medijskega poročanja, opisanih zgoraj.

McRobbiejeva se zato zavzema za natančnejšo analizo vlog medijskih delavcev, urednikov, novinarjev, ekspertov itd. pri tem, kako določena zgodba nastane in kakšne pomen poriva pred seboj, kar naj bi privedlo do boljšega razumevanja načinov, kako so konstruirani pomeni v različnih tipih medijskih form. Eno ključnih sprememb pri nastanku moralne panike vidi v "prisotnosti ekspertov, katerih pogledi so v ostrem nasprotju s tistimi, ki običajno ustvarjajo paniko, in katerih sposobnosti pri predstavitvi argumentov v jeziku 'dobre televizije' so zdaj enako, če ne bolj, močne kot one od varuhov morale" (McRobbie 1994: 218).

Watney (1987) je še en teoretik, ki kritizira stari koncept moralne panike kot neprimeren, češ da zaradi svoje fiksiranosti na kratkoročnost trajanja moralnih panik in na arbitrarni odnos do tistega, kar je resnična grožnja in kar ni, enostavno ne uvidi vpliva ideologije na odnose in reprezentacije v družbi.

"Zdi se, da se moralna panika pojavi in izgine, kot da reprezentacije ne bi bile mesto stalnega ideološkega boja glede pomena znakov. Določena moralna panika zgolj označuje prizorišče trenutne bojne črte v takih spopadih. Nismo torej priča primerom diskontinuitetne in diskretne 'moralne panike', ampak mobilnosti ideoloških konfrontacij prek celotnega polja javnih reprezentacij, in to še posebej tistih, ki se ukvarjajo s pomeni človeškega telesa in jih ocenjujejo, pri čimer se za domnevne univerzalne 'človeške' resnice neprestano spopadajo rivalske in nekompatibilne sile in vrednote." (Watney v Thompson 1998: 77)

Watney ne zanika, da določeni dogodki sprožijo moralno paniko, poskuša pa razširiti pogled na ta pojav v kontekstu medijskega poročanja in odnosa medijev do njihovega občinstva, saj meni, da mediji z načinom naslavljanja konstituira občinstvo kot splošno

javnost s skupnimi vrednotami in značilnostmi, v katero pa ne morejo spadati vsi deli družbe. Zato se še posebno pozicija nekaterih manjšin, "ki stojijo izven 'splošne javnosti', neizbežno pojavlja kot grožnja notranji [družbeni] povezanosti. Ta povezanost ni 'naravna', ampak rezultat medijskih načinov naslavljanja – ti merijo na imaginarno nacionalno 'družinsko' enoto, ki je tako bela kot heteroseksualna." (Watney v Thompson 1998: 78.)

Širše ozadje pri osvetljevanju konstruiranja pomenov in bojov za njihovo uveljavitev med različnimi družbenimi skupinami nam v članku 'Subjektiviteta skozi tekste v 'družbi tveganja' (1997) poda tudi Breda Luthar, ki meni, da je konstrukcija pomena v procesu denaturalizacije 'naravne' entitete ali prakse v nastajanju teksta neizogibno vedno politična. "V družbi se stalno odvija pogajanje za pomen in vsaka utrditev čisto določenega javnega pomena, npr. slovenstva (kot nečesa, kar je v avtentični in naravni zvezi s katolištvom ali/in skupnostno ljudsko tradicijo), materinstva, ženskosti, seksualnosti itd. nujno marginalizira vse druge mogoče javne pomene. Ali kot pravita E. Laclau in Ch. Mouffe, gre za 'zaustavitev toka razlik' in za 'konstrukcijo središča'" (Luthar 1997: 109). Z drugimi besedami bi te spopade lahko poimenovali boj za definicije. Šlo naj bi za to, kdo bo definiral oz. poimenoval družbene in politične probleme in jih razvrstil po pomembnosti, oz. na kratko, katera definicija realnosti bo v javni sferi prevladala. Lutharjeva trdi, da ob tem različni teksti – od nacionalnega literarnega kanona, družinske retorike, popularne kulture, političnega diskurza, oglasov itd. – oblikujejo simbolno okolje, ki 'konstruira središče' in utrjuje percepcijo o naravnosti določenega, na ta način uveljavljenega koncepta.

II. AFERA STRELNIKOFF

"Ansambel Strelnikoff je vest meseca. Naslovnica, s katero so opremili svoj četrti album, je postala predmet zanimanja pravosodnih organov." To je v začetku naslovne zgodbe 3. marca 1998 zapisala Mladina. Skupine Strelnikoff do tiste zgodnje pomladi ni poznal v Sloveniji tako rekoč nihče. Glasbena zasedba, ki prihaja iz Celja, igra namreč alternativni rock s koreninami v punku, heavy metalu in sodobni elektronski glasbi, kar jih (tudi še danes) uvršča na margino slovenske popularnoglasbene scene. Ime si je bend nadel po moškem liku iz romana Dr. Živago ruskega nobelovca Borisa Leonidoviča Pasternaka, gonilni sili skupine Strelnikoff pa sta Vasja Ocvirk in Sergej Steblovnik, sicer pevca tega benda. In kako je do afere sploh prišlo?

Bend Strelnikoff je 7. februarja 1998 prvič javno predstavil svojo novo ploščo, četrto po vrsti, imenovano *Bitchcraft*, in sicer na koncertu v Celju. Le nekaj dni za tem je Mladina (10. 2. 1998)

objavila intervju s pevcema benda in naslovnico plošče – na naslovnici. Ovitek *Bitchcrafta* je prikazoval reprodukcijo slike *Marije Pomagaj*, ki je delo kranjskega slikarja Leopolda Layerja iz leta 1814, hranijo pa jo v tradicionalnem slovenskem verskem romarskem središču na Brezjah. Strelnikoff je v Marijino naročje namesto Jezuščka, ki je kajpak na originalu, posadil dobro rejeno podgano. V intervjuju izvedemo tudi, da je na plošči pet verzij enega in istega komada, naslovljenega 'Bitchcraft', da je Bitchcraft izmišljen pojem, da ta komad govori o odnosu Rimskokatoliške cerkve do splava ter da so za posledek na ploščo "zamiksali" tudi govor slovenskega nadškofa dr. Franca Rodeta z Brezij, kjer je označil 55. člen slovenske ustave, ki podeljuje ženskam pravico do splava, za sramoten in nečasten. Slovenske novice (13. 2. 1998) in Nedelo (15. 2. 1998) sta po intervjuju in članku v Mladini objavila izredno pozitivni recenziji plošče *Bitchcraft*, natisnila pa sta tudi takrat še nesporen ovitek cedeja. V tem tednu so člani benda Strelnikoff začeli dobivati grožnje po telefonu, med katerimi so bile tudi grožnje s smrtjo. V torek, 17. 2. 1999 je izšel krščansko usmerjeni tednik Družina, v katerem je uvodnik tokrat napisal kar sam slovenski metropolit in nadškof dr. Franc Rode. Izdelek Celjanov je v zelo čustvenem besedilu, ki je bil objavljen kar na naslovnici in naslovljen 'Merili so v srce', ocenil za sramoten, pošasten, prostaški in nizkoten ter ugotovil, da bi bila hujša žalitev slovenskih vernikov nemogoča.

Tri dni po tem so Slovenske novice (20. 2. 1998) ugotovile, da plošča *Bitchcraft* vseeno ni v redu, odkrito pa so namigovalle tudi na vezi Strelnikoffa s satanisti. Ob tem so objavili še uvodnik glavnega urednika, ki se je prav tako izrekel proti takrat že sporni plošči. V tem času so se na Radiu Ognjišče, krščanski verski radijski postaji, odločili odpreti internetno stran, na kateri naj bi uporabniki spleta zapisali svoja mnenja o plošči in pisanju Mladine, ki naj bi jo najbolj promovirala. Na pepelnico sredo 25. 2. 1998 se je v zgodbo vključila tudi Televizija Slovenija. V večerni informativni oddaji *Odmevi* je plošči Strelnikoff namenila velik del prostora. Kot strokovnjaka so v studiu gostili dr. Aleša Debeljaka z oddelka za kulturologijo Fakultete za družbene vede v Ljubljani, ki je *Bitchcraft* označil za umetniški izdelek, skupino Strelnikoff pa "zaščitil", kajti po njegovem mnenju naj bi bili edini sporni umetniški izdelki tisti, ki izničujejo resnico holokavsta, nikakor pa ne tisti, ki obravnavajo verske simbole.

"Kljub besedam strokovnjaka so se začele vrstiti okrogle mize in desničarski politiki in novinarji so ves teden tekmovali, kdo bo ostreje nasprotoval plošči s podobo Marije in podgane na ovitku. Uradno so najbolj ostali v spominu Slovenska ženska zveza pri SKD, Socialdemokratski krščanski forum in seveda mestni odbor Mladih krščanskih demokratov, ki se je odločil vložiti ovadbo proti ansamblu." (Štamcar in Ozmec 1998)

Mladi krščanski demokrati, podmladek parlamentarne stranke SKD, so ovadbo proti bendu Strelnikoff, naslovljeno na vrhovnega

državnega tožilca, datirali s 25. februarjem, kar pomeni, da je državni tožilec Anton Drobnič – pri čemer nikakor ni zanemarljivo dejstvo, da je tudi on sam član SKD – moral to ovadbo vzeti v roke takoj naslednji dan, kajti 27. 2. 1998 je celjska policija oba pevca benda Strelnikoff že poklicala na informativni pogovor na policijsko postajo. Mimogrede naj povemo, da je imelo v tem času slovensko pravosodje v predalih še “pol milijona zaostalih zadev” (Piano 1998a), a primer Strelnikoff je očitno imel pred njimi prednost. Drobnič je namreč od okrožnega državnega tožilca v Celju nemudoma zahteval dodatne poizvedbe in istočasno tudi zaseg sporne plošče. Isto je zahteval tudi celjski tožilec. Do zasega plošče kljub vsemu ni prišlo, saj je za ta primer pristojna preiskovalna sodnica menila, da “ni dovolj jasno, da gre za kaznivo dejanje, poleg tega pa plošča Bitchcraft ni bila v javni prodaji” (Piano 1998b).

Organizirane katoliške skupine so v tistem času po slovenskih cerkvah ponujale ljudem v podpis tudi dve peticiji, ki sta zahtevali, da bi skupino Strelnikoff morali obravnavati na sodišču. Prva peticija je bila naslovljena na vrhovnega državnega tožilca Antona Drobniča, druga pa na ombudsmana Ivana Bizjaka, oba člana Slovenskih krščanskih demokratov. V zadnjem tednu februarja je nadškof Rode zavnil tradicionalno povabilo na srečanje s predsednikom države, češ da verniki ne bodo razumeli pomena takšnega srečanja zaradi ponavljajočih se žalitev rimokatolikov v Sloveniji. V soboto 7. marca se je na Brezjah zbralo med sedem in deset tisoč vernikov (ocene v medijih so nihale), ki so se udeležili maše, posvečene razžaljeni Materi. Nadškof Rode je v nagovoru vernikom pozval k odpuščanju in spravi, a ni pozabil dodati, da bodo “molili za ljudi, ki jim je dolgoletno pranje možganov zameglilo pogled”² in da “v molitvi sprejemamo nase njihovo bednost, njihovo notranjo praznino in opustošenost, njihovo izgubljenost in krivdo in prosimo zanje pred Bogom”³. Prvak SKD Lojze Peterle je ob tej priložnosti izjavil:

“Zame to dejanje ni umetniško, temveč provokacija, ki se je ne da utemeljevati z umetniško svobodo. Mislim, da gre za nesrečen odnos do svetega in za uporabo simbola – podgane, ki ne prizadeva le kristjanov, ampak tudi Jude. Goebbelsova propaganda je uporabljala podgane za prikazovanje Judov v času nacizma. Zadeva je z vseh strani nesrečna.”⁴

Celjski kriminalisti so primer Strelnikoff obravnavali še naprej, dokler se po štirih mesecih sodna oblast ni odločila celotne zadeve prenesti v regijsko središče Maribor. V juliju 1999 (!) se je afera zopet zaostрила. Okrožna državna tožilka Elizabeta Györköš je pri okrajnem sodišču v Celju vložila obtožni predlog zoper Vasjo Ocvirka in Sergeja Steblovnika, in sicer zaradi kaznivega dejanja nasilništva. Hudo naj bi namreč žalila verska čustva 1208 katoličanov, ki so podali kazenske ovadbe zoper njiju oz. bend Strelnikoff. Preden se je Györköšova odločila za pregon, se je sestal kolegij državnega tožilstva in skupno sklenil, da gre prav za kaznivo dejanje nasilništva in ne za zbujanje

² Rode v Ozmec 1998.

³ Rode v Ivelja 1998.

⁴ Peterle v Hočevvar 1998.

⁵ Za poglobljeni opis naci-punk afere in afere Laibach ter umestitev obeh afer v koncept moralne panike pod imenom naci-punkovska moralna panika glej Bulc 1999 ter Malečkar in Mastnak 1984 (zbornik Punk pod Slovenci).

narodnega, rasnega in verskega sovraštva, česar so skupino Strelnikoff sprva obdolžili.

O plošči *Bitchcraft* in bendu Strelnikoff je bilo v Sloveniji objavljenih več kot sto člankov in televizijskih ter radijskih prispevkov. Največji medijski odmev je bil v drugi polovici februarja in čez cel marec 1998, nadaljevalo pa se je tudi v pozno pomlad in zgodnje poletje tega leta. Afera Strelnikoff je spodbudila ogromen plaz mnenj o vlogi Cerkve v slovenski družbi, o umetniški svobodi, o različnih oblikah blasfemij ipd. Mnogi, med njimi tudi minister za kulturo Jožef Školjč, so afero Strelnikoff primerjali z naci-punk afero in afero Laibach.⁵ Podrobnejši oris gibanja mnenj v kontekstu te afere bomo skušali prikazati v nadaljevanju. Začeli bomo z napadi tabloidnih in krščansko usmerjenih medijev na bend Strelnikoff, v nadaljevanju pa bomo predstavili objave, ki so bend branile.

Najprej pogledajmo, kako je podgano kot zamenjavo za Jezusa na sliki t. i. brezjanske Marije Pomagaj v Družini komentiral nadškof Rode. Zaradi številnih odzivov, ki jih je Rodetovo pisanje povzročilo, je besedilo 'Merili so v srce' zapisano v celoti.

"Mislili smo, da ima nizkotnost svoje meje. Mislili smo, da se globlje, kot so v povojnih letih šli tedanji oblastniki v svojem sramotanju duhovnikov, škofov in papeža, pač ne more. Obstaja prag, smo si dejali, ki ga človek v svoji perverzности ne more prestopiti. A zmotili smo se. To, kar se glede žaljenja naših najglobljih verskih čustev ni zgodilo v totalitarnem režimu, si je dovolila skupina popevkarjev, ki je na naslovnico svoje zadnje zgoščenke postavila brezjansko Marijo, ki namesto Jezusa pestuje – sram me je zapisati – podgano. Tudi v domišljiji najbolj izgubljenega, najbolj zavrženega in s sovraštvom do vere najbolj nabitega Slovenca bi se težko porodila hujša žalitev. Ranili so nas v naših najčistejših čustvih; v tem, kar nam je kot kristjanom in Slovencem najdražje in najsvetejše. Merili so v srce in nas zadeli. Mislili smo, da je vsaj Jezusova mati obvarovana pred njihovim cinizmom in prostaštvom. Ne. Šli so korak naprej in s svojo pošastno domišljijo onečastili tudi tisto najlepše, najnežnejše, najčistejše, kar slovenski človek nosi v srcu. S tem so najgloblje užalili stotisoče, ki se vsako leto zbirajo ob brezjanski Mariji, tisoče Slovencev po svetu, ki v svojih domovih častijo njeno podobo kot spomin in simbol daljne domovine. Brezmejna žalost me je prevzela, ko sem zagledal ta umotvor. Ostal sem brez besed. Nem v svojem sramovanju. Ljudje, ki govorijo isti jezik in gledajo isto čudovito krajino, ljudje katerih predniki so spoštovali isto kot moji – ti Slovenci si dovolijo nekaj tako neskončno podlega. Tu ni več besed. Tu je samo žalost. Nema žalost in bolečina. "Mati. Kaj so ti storili!" (Rode 1998; poudarki G. B.)

Vsa nadaljnja pisanja, ki so ploščo *Bitchcraft* obravnavala kot nesprejemljivo, so zgornje Rodetovo pisanje povzemala ali pa se nanj močno opirala. Prvi, ki je navedke iz Rodetovega komentarja v Družini prenesel do širokega slovenskega bralskega občinstva, je bil

tabloidni dnevnik Slovenske novice z največjo naklado v Sloveniji. 'Žalivo čaščenje "svete podgane"' se je glasil naslov, čez katerega so v zanje značilnem slogu pritisnili žig 'Ogorčeni', v članku pa so poleg tega, da so kot "strokovnjaka" citirali direktorja marketinškega podjetja, objavili tudi čenče, češ da je "mecen" benda Strelnikoff član sekte, ki je v ZDA povezana s satanisti:

"Celjska skupina Strelnikoff je na naslovnici nove zgoščenke upodobila brezjansko Mater Božjo, ki v naročju drži podgano, predstaviti pa je sledil družaben večer s pijačo in bruhanjem – O dejanju, ki je močno užalilo verska čustva, bo razsojalo državno tožilstvo RS – 'Ranili so nas v naših najčistejših čustvih,' je v komentarju v tedniku Družina zapisal dr. Franc Rode, slovenski nadškof – 'Mecen' skupine je Daniel Bedrač, sicer vernik Univerzalne gnostične cerkve: njihovi somišljeniki so v ZDA satanisti. (...) O neokusni naslovnici, s katero so bila žaljena verska čustva, je bilo seznanjeno tudi državno tožilstvo RS. V prihodnjih dneh naj bi raziskalo, ali je bilo storjeno kaznivo dejanje in kdo je morebitni storilec. Svoje stališče je pojasnil tudi Jernej Repovš, direktor Studia Marketing: 'Motiv Marije z Jezusom je osnovni simbol vere, ki se je razvijal skozi zgodovino krščanstva. Zamenjava Jezusa s podgano, simbolom bolezni in nesnage, je žaljiva. Z versko in filozofsko razpravo se lahko sicer sprožijo drugi dražljaji, toda prvi dražljaj ob pogledu naslovnice ni nič drugega kot ta, da gre za vnašanje nečesa negativnega v skozi zgodovino utrjene simbole krščanstva.' Dodal je še, da je naslovnica v nasprotju s kodeksom oglaševalske stroke: "Funkcija vsake naslovnice je, da pritegne pozornost, nikakor pa ni dopustno, da avtorji s provokacijo žalijo verska čustva in spodbujajo nasprotja med državljani." Glas 'mecena' skupine Daniela Bedrača nam je ostal neznan, kljub temu pa nam je uspelo izvedeti, da glasba še zdaleč ni njegov najpomembnejši hobi. Bedrač naj bi bil celo 'verniki', kateremu naj bi se skozi izkustva potrdila nekatera bistvena spoznanja (...) Da bi širil ta spoznanja je ustanovil celo Univerzalno gnostično cerkev, registrirano pri Uradu za verske skupnosti. (...) Očitno je, da Bedrač in njegovi 'svečeniki' počnejo vse kaj drugega kot tisto, kar javno razglašajo v napisanem programu. Tako je morda tudi v primeru izvajanja rituala pentagrama, ki ga med drugim pozna tudi skupina Ordo Templi Orientis O.T.O. Slednja je tako kot Univerzalna gnostična cerkev pri nas registrirana kot verska skupnost, medtem ko so jo v ZDA razglasili za satanistično skupino." (Karneža 1998; poudarki G. B.)

Zgornji članek novinarke Slovenskih novic je bil odkrit prikaz nove plošče benda Strelnikoff kot negativnega pojava, še več, bil je nič manj neposreden napad na bend sam. Novinarka ni niti poskušala predstaviti Strelnikoffovo plat zgodbe. Kot referenco je vzela poznavalca etičnega kodeksa oglaševalske stroke, ki še zdaleč ni kompetenten za ocenjevanje izdelkov glasbenih skupin. Ovitka cedeja namreč ne moremo imeti za oglas, gre kajpak za sestavni del

glasbenega izdelka. Namigovanje, da je 'mecen' Strelnikoffa – karkoli naj bi to že pomenilo – ali kar cel bend povezan s satanisti, pa je bilo, milo rečeno, nesramno in škodoželjno. Toda učinkovalo kajpada je. To je razvidno tudi iz naslednjega "the best of" izbora mnenj, objavljenih na spletni strani Radia Ognjišče, namenjeni komentiranju plošče *Bitchcraft*. Stran so po tem, ko je nanjo začelo prihajati vse več pozitivnih mnenj – tako vernih kot nevernih – o umetniški svobodi glasbenikov in drugih umetnikov, zaprli. (Tukajšnji izbor smo pridobili po zaslugi Vasje Ocvirka, pevca benda Strelnikoff, ki je mnenja zbiral in še pravočasno stiskal na papir.) Osredotočili smo se na štiri dni, in sicer 20., 21., 22. in 23. februar 1999, ko je na internetno stran <http://www.ognjisce.si/ognjisce/mnenje/Mnenje.htm> priromalo več kot 50 mnenj. Njihova vsebina je variirala od ocenjevanja domnevno spornega dejanja skupine Strelnikoff, čemur je bila stran prvotno namenjena, do analiz vedenja škofa Rodeta, debat o zgodovinski vlogi Rimokatoliške cerkve v družbi in celo satanističnih pozivov. V uvodnem besedilu so poleg povzetka pisanja Mladine in ponovne objave Rodetovega komentarja iz Družine predstavniki Radia Ognjišče zapisali tudi mnenje profesorice Berte Golob, ki je izrazila ogorčenje nad "banalno zgoščenko":

"Kdo jima (pevcema Strelnikoff; op. G. B.) daje pravico žaliti mene in tisoče drugih državljanov te tako imenovane demokratične republike in kdo podžigati gnev proti krščanskim vrednotam s člankom v Nedelu in Mladini? Družbi, v kateri živim in sem ji omogočala razvoj s svojim skrajno poštenim službenim in drugim javnim delom, plačujem visoke davke in druge dajatve, da se tudi z mojo pomočjo vzdržuje, zato ne dovolim, da še na moj račun omogoča žaljenje verskih čustev in prepričanja tolikih slovenskih državljanov vključno s spoštovanim gospodom nadškofom, čigar izjave o 55. členu naše ustave so zlorabljene na zgoščenci Bitchcraft..."

Sledi kopica mnenj, objavljenih na zgoraj omenjeni spletni strani Radia Ognjišče v času med 20. in 23. februarjem 1998. Izbrali smo zlasti tiste, ki kažejo ogorčenje nad početjem benda Strelnikoff.

"Čeprav nisem vnet častilec brezjanske Marije, me je skrunjenje njene podobe globoko užalilo. Kje so meje? Mar se avtorji ne zavedajo, da niso prvi, ki so se spravili nad Boga in želijo s sovraštvom nasiti svoje zavoženo življenje. Nihče se ne bo norčeval iz Boga – to je bilo že večkrat dokazano. Obžalujem njihovo globoko bolečino, ki jih je pripeljala do tega. Verjamem, da niso preživeli srečnega otroštva... Gospod, odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo."

"Ne dovolim več, da me žalijo... kdo jim je dovolil, da žalijo mojo mamo Marijo? Ona? Jaz? Ne!! Torej nima pravice nihče žaliti s svojim nepremišljenim obnašanjem. Kaj bi storili, če bi nekega dne na plakatu videli svojo mamo, ki vam vsak dan kuha, pospravlja in vas ljubi, ki objema podgano??? Bi šli mirno mimo?? Prepričana sem, da ne... Kaj torej čakamo?? NE DOVOLIM, DA ŽALIJO MOJO MAMICO

IN MENE, KER ZA NJIH NISEM PODGANA, ampak 16-letno dekle, ki šele stopa v svet in si želi ljubezni (pa ne seksualne, kot je morda marsikdo ob tem pomislil, ampak čisto nesebično ljubezen). (...) Za konec pa še: Pripravljena sem dati življenje za vse vas! In čutim se Jezusovo sestro, Marijino hčerko in Vašo sestro... LEP POZDRAV. Jana."

"Sram me je, da živim v deželi, kjer se kaj takega lahko zgodi. Vprašujem pa se, kaj dela ustavno sodišče, da se take žalitve sploh lahko objavijo? Saj je razpihovanje verske nestrpnosti po ustavi kaznivo? Morda pa ni več..."

"Spodaj podpisana Maja Kleč in Marko Breskvar ostro protestirava zaradi žalitve verskih čustev, povzročene z izidom zgoščenke s sporno naslovnico, o kateri se veliko govori, nekaj malega piše, stori pa ničesar. Sprašujeva se, kje je meja. Kaj vse nam morajo kristjanom še storiti, da se bodo tako imenovane 'katoliške' organizacije zganile? So te organizacije samo servis za prirejanje Valentinovih, Štefanovih in drugih plesov ali nameravajo aktivno poseči tudi v dogajanja na področju kulture in politike, kjer smo kristjani v Sloveniji vsakodnevno tarče posmehovanja, zaničevanja in sovraštva. Zadnji primer je kaplja čez rob tudi za najbolj potrpežljivega kristjana. Ali mora res priti do umora človeka samo zato, ker je kristjan, da se boste zganili in začeli uporabljati vsa razpoložljiva sredstva civilne družbe (protesti, ulične demonstracije, zbiranje podpisov, pravne tožbe itd.), da se zaščiti ustavno priznane pravice kristjanov do mirnega in enakovrednega življenja v Republiki Sloveniji?! Mladi slovenski kristjani, ki vam je podoba Marije Pomagaj iz Brezj še vedno sveta in vas boli enačenje Jezusa z golaznijo (izmečkom), kje ste??? Je izjava poslanca Jelinčiča o 'golazni, ki bi jo morali pobiti že leta 1945', zgolj naključje? Sva torej tudi midva 'golazen'? Koliko časa naj še sklanjamo glavo, zatiskamo oči in ušesa, brez protestov prebiramo žalitve v časopisih, TV oddajah in celo reklamnih spotih? Guy Gilbert je desetisoč mladih v Stični lepo poučil, kako se bori za svoje pravice: 'Najprej ga pokrižam, potem pa ga s svojo evangelijsko roko treščim na gobec, da ve, da me ne sme žaliti! Uspeh je zagotovljen!' To ni poziv k pretepu, ampak klic vsem tistim, ki bi lahko zaščitili pravice kristjanov, pa tega ne storijo! Maja Kleč Marko Breskvar"

"Take ljudi je res potrebno pomilovati, ker s svojimi dejanji skrbno negujejo gnojnico in smrad svoje duše. Žal mi je zanje, ker zamujajo svojo priložnost – živeti bogato življenje. Pa saj verjetno tega niti ne razumejo. Nekaj drugega je njihovo javno početje. Družba je urejena skupnost, kjer se vsaj nekoliko ve, kaj se sme in kaj ne. Da ne bi še komu prišlo na misel, da bi si z žaljenjem vernikov koval popularnost, je potrebno nadebudneže tožiti. Naj se najde kakšen pravnik (pa ne škofijski), preštudira vso stvar, potem pa jih tožimo in naučimo olike. Boste videli, nihče več se ne bo šel 'fore' delat na naš račun, ker bo vedel, da se ne pustimo in da bo potem njegov račun precej trpel."

“NN (Amon Sakal): AVE SATANAS!!! ŽALITE, OBSOJAJTE KRISTJANE!!! LE TAKO LAHKO TA GNOJ IZTREBIMO IN Z NJIHOVIMI OSTANKI NA DEBELO PREMAŽEMO NAŠO ZEMLJO, DA BO ZRASLA POSAMEZNA CVETLICA! NN (Frančesko): VI, KI MISLITE, DA STE OD BOGA POSL(R)ANI, VEDITE, DA STE SAMO NAVADNA SEKTA, KI NASPROTUJE PITJU SEKTA, INSEKTI TOREJ.”

Dnevnik, levičarsko orientirani časnik, je 28. februarja objavil uredniški komentar, v katerem se Ranka Ivelja odkrito zavzame za bend Strelnikoff, njihovo ploščo pa postavi v kontekst neskončnih razpravljanj o relativnosti resnice ter boja za definiranje pomenov simbolov. Tistega dne je Dnevnik objavil tudi prispevek ‘Odmevi na likovno opremo zgoščenke skupine Strelnikoff’, v katerem je povzetih osem pisem bralcev, ki so prispela na njihovo uredništvo. Tri pisma napadajo bend Strelnikoff in njihov *Bitchcraft*, pet bralcev Dnevnika pa se opredeli do izdelka pozitivno in v večini pripiše Cerkvi preveliko vpletanje v umetnost in politiko.

Mag, desno orientirani tabloidno-politični tednik, je afero Strelnikoff obdelal v dveh komentarjih. Prvi komentator je v besedilu ‘Primitivci’ ploščo *Bitchcraft* označil za “neumno provokacijo – o primitivizmu raje ne govorimo –, ki najbrž globoko žali čustva rimokatolikov” (Steinbuch 1998), skupino Strelnikoff pa je imenoval celjske frajerje, ki so skozi animalistično refleksijo odkrili, da jim “manjka žensko-materinske ljubezni in naklonjenosti (ki jo simbolizira Marija) in so se s podgano pravzaprav identificirali” (ibid.). Mag je ob tem besedilu kajpak objavil tudi naslovnico spornega cedeja. V drugem komentarju, ki je sledil čez teden dni, pa je Janez Markeš, eno izmed vodilnih Magovih peres, v besedilu ‘Podganotvorci’ zapisal še veliko več:

“Genocidnosti in nestrpnosti v naši državi kot da ni videti konca. V Sloveniji se je vnovič na široko razprlo polje družbene netolerance. Najprej Jelinčič razglasi deset odstotkov volivcev za ‘golazen’, nato neki praznoglavi garažni bend (ki naj bi poosebljal alternativno umetnost) ‘sinove univerzalne matere’ (Brezjanske Marije) razglasi za podgane. Če bi Jelinčič golazen pobijal, bi, tako je mogoče sklepati iz izjav, ti podganotvorci otroke malo deratizirali. (...) Pri nas se piše leto 1998, pa smo, kot je videti, prišli tako daleč, da človek človeku ni niti volk, temveč šele podgana. Toda kam pelje taka podganotvornost? Denimo, da bi tistemu praznoglavemu mladeniču nekdo mater razglasil za podgano in nato povedal, da je kot taka žalitev za intelekt Slovencev, kaj bi dejal na to? Ali pa da bi na člane tistega spornega benda nekdo pogledal takole zviška in postrani ter bevsknil, da si taki ‘pomečkani osebk’ ne zaslužijo drugega vzdevka kot denimo, da so ‘izpredek slovenskega naroda’? Kaj bi mladi gospodje rekli na to? Konsekvence te miselnosti je mogoče tudi nadaljevati. Če je njihovo dejanje ‘pokrito’ s pojmom umetniške svobode, šteje pa le to, kar narediš fizično, potem si nekdo lahko privoščil nagovoriti labilne fanatike in skrajne desničarje, naj te ljudi

kratko malo pobijejo. Resda bi šel v zapor tisti, ki bi to storil, tisti, ki bi ga na to idejno naravnal, pa bi se mirno izgovoril na svobodo (metaforičnega) izražanja in nepovezanost njegovih besed z zavržnim dejanjem dejanskega morilca. (...) Dobili smo golazen, zdaj imamo podgane. Kaj sledi temu? Kar zadeva mene, želim biti tolerantni tudi do podganotvorcev. Držo tolerance do njih bom zagovarjal tudi, ko bodo gorele trgovine, kjer bodo prodajali sporne cedeje.” (Markeš 1998; poudarki G. B.)

Komentator Maga Markeš v zgornjem besedilu ne uporablja le popolnoma izmišljenega citata – ‘sinovi univerzalne matere’ namesto “Marija je tu samo univerzalna ženska,”⁶ – temveč odkrito napoveduje, da je po takšnem izdelku benda Strelnikoff poziv k poboju tega benda prav tako legitimna oblika metaforičnega izražanja. Skratka, ovitek cede plošče, umetniški izdelek, naj bi javnost nagovarjal v isti obliki kot poziv skrajnejšem, naj pobijejo določeno skupino ljudi. Zaključek Markeševega militantnega cinizma pa je kajpak izjava, da bo ohranil toleranco tudi, *ko* bodo gorele trgovine s cedeji benda Strelnikoff. Da bi stavek lahko zapisal tudi v pogojniški obliki – da bi torej ohranil toleranco tudi, *če* bi gorele trgovine s cedeji benda Strelnikoff – mu ni prišlo na misel. Drugače rečeno, Markeš je kar napovedal, da se bo zažiganje določenih glasbenih trgovin dejansko zgodilo oz. je k temu posredno pozval. Poleg tega je isti novinar v večernem informativnem programu javne televizijske postaje Televizija Slovenija izjavil dobesedno naslednje: “Ljudje (Strelnikoff, op. G. B.), ki bodo sprožili netoleranco v tem smislu, nimajo pravice pričakovat toleranco. Če bo zdaj nekdo prišel na njihov koncert in bo vrgel molotovko, oni nimajo pravice pravnega varstva za to iskat.”⁷ S to izjavo je še enkrat pozval ljudi k odkritemu linču, češ bend Strelnikoff si je vse skupaj sam skuhal, zdaj naj pa to še lepo požre. Seveda si je težko zadovoljivo razložiti, kako lahko vpliven novinar, kot je Markeš, na javni televiziji zagovarja stališče, da se določena skupina državljanov, ne glede na to, ali je bila fizično napadena s smrtonosnimi, doma izdelanimi bombami, ne sme pritožiti na sodišču. Za kaj takega naj bi namreč ne imeli pravice – zaradi svojega ‘netolerantnega’ umetniškega ustvarjanja. Pojasnimo na koncu še Markeševo namigovanje na deratizacijo. Markeš pri tem nikakor ne povzema izjav katerega izmed članov benda, kar njegov stavek tendenčno implicira, temveč povzema misel, ki jo je za časnik Večer izrekel katoliški teoretik Drago Ocvirk:

“Katoličani se imamo za Marijine otroke, in če smo potemtakem z Jezusom vred podgane, ali ne nakazuje ta ovojnica, koga je treba počistiti – deratizirati – v naši družbi? Ali ne sporoča ta slika istega kot Jelinčičevo govorjenje o ‘golazni’, ki bi jo bilo treba že davno pobiti?”⁸

Četudi zgornjih nekaj klasičnih moralnopaničnih medijskih reakcij kaže, da se je dobršen segment družbe počutil ogroženega zaradi dejanj skupine Strelnikoff, bomo v nadaljevanju videli, da je večina

⁶ *Strelnikoff v Kramaršič 1998.*

⁷ *Markeš v Sever 1998.*

⁸ *Ocvirk v Tomažič 1998.*

slovenskih medijev o aferi Strelnikoff poročala uravnoteženo ali pa je celo odkrito stopila na stran benda. Obe strani v aferi so obravnavali na enak način naslednji tiskani mediji: levo-sredinski dnevnik Delo; levo-sredinski tabloidni tednik Nedelo; pokrajinski dnevnik Gorenjski glas; tednik 7D in nekatere specializirane revije. Upravičenost in neproblematičnost početja benda Strelnikoff so v svojih prispevkih zagovarjali pisci levo orientiranega političnega tednika Mladina; levo orientiranega časnika Dnevnik; sredinskega dnevnika Večer in visokonakladnega tabloida Nedeljski dnevnik (ki nam je znan iz naci-punkovske moralne panike!). Slednji so bili polni kritičnih analiz početja Cerkve in poglobljenih prispevkov o različnih oblikah napadov na Rimokatoliško cerkev. Vsi po vrsti so zagovarjali svobodo umetnika, da se lahko izrazi tudi na nekonvencionalen, šokirajoč in celo žaljiv način. Zanimivo je, da je v teh medijih vlogo kompetentnega strokovnjaka za afero Strelnikoff nemalokrat dobil sociolog dr. Gregor Tomc, некоč eden izmed punk-publicistov, danes pa višji znanstveni sodelavec na Institutu za družbene vede v Ljubljani. To dejstvo seveda potrjuje tezo McRobbiejeve, da se mnogi ljudski hudiči iz preteklosti danes pojavljajo kot predstavniki sodobnih ljudskih hudičev, kot nekakšni neformalni branitelji pravic današnjih domnevno deviantnih skupin državljanov.

Oglejmo si sedaj načine, na katere so o aferi Strelnikoff poročali bendu bolj naklonjeni mediji, pri čemer naj opozorimo tudi na dejstvo, da je ob aferi Strelnikoff prišlo do številnih kritičnih analiz odnosa med Rimskokatoliško cerkvijo in slovensko državo ter odnosa med Cerkvijo in civilno družbo oz. Cerkvijo in umetnostjo:

“Ovadbа, ki so jo spisali mladi krščanski demokrati in ki jo je tožilec Drobnič nemudoma poslal celjskemu tožilcu, se sklicuje na 300. člen Kazenskega zakonika Republike Slovenije. Ta člen pravi, da je kaznivo ‘izzivanje ali razpihovanje verskega sovraštva, razdora ali nestrpnosti’. Za ovitek plošče (...) pa ni mogoče trditi, da je povzročil sovraštvo, razdor ali nestrpnost do ljudi, ki so rimsko-katoliške vere. Celó nasprotno, v času, ko se je pojavila plošča, so do tedaj občasni napadi na rimskokatoliško cerkev pojenjali. Slišali je bilo le ogorčene odzive samih rimskih katolikov. Vsekakor drži, da je ovitek pomenil žalitev verskih čustev, kar pa po naši zakonodaji ni kaznivo dejanje. Če bi bila gospa Marija še živa, bi avtorje lahko tožila za razžalitev, vendar le, če bi avtorji to storili z namenom zaničevanja. Kajti brez namena zaničevanja je v umetniškem delu (kar ovitek plošče vsekakor je) dovoljeno tudi žaliti. V razvpitem primeru ovitka plošče torej ni niti sledov kaznivega dejanja. Tega pa ne bi mogli trditi za nekatere odzive na naslovnico, predvsem za javni nastop novinarja Maga (...) na Televiziji Slovenija. (...) Njegova izjava dejansko širi sovraštvo in ščuva k nasilnim dejanjem, kar je kaznivo in predvsem zelo nevarno.” (Štamcar in Ozmec 1998; poudarki G. B.)

“Zadeva Strelnikoff, ki utegne ob primerno nespametnih reakcijah visoko prerasti razmeroma nizke nagibe, prvič po osamosvojitvi

odpira nekakšen konflikt med slovensko katoliško Cerkvijo in slovensko kulturo. (...) Celjski 'Strelnikovi' fantje so razmeroma anonimen glasbeni bend, ki bo z zadnjo sporno ploščo morda za dalj časa izplaval na površje, morda pa bo za vedno potonil. To je nedvomno odvisno od tega, koliko bo provokacija z brezjansko Marijo uspela. V tem smislu je njihov podvig vsekakor zanimiva sondaža (a)teističnega terena, ki je prišla ob čisto pravem času: v času, ko se je Cerkev po osamosvojitvi in zlasti z novim nadškofom dovolj utrdila navzven (...) in navznoter." (Kolšek 1998; poudarek G. B.)

"In če drži očitek nekaterih komentatorjev, da Strelnikoff s svojo 'nezaslišano' naslovnico poskušajo samo prodati več plošč, zakaj jo potem ob svojih člankih objavljajo? (...) Počakajmo in videli bomo, ali si v Sloveniji dovolimo na grmadi sežgati kakšnega rokerja." (Piano 1998, poudarki G. B.)

"Besedilo pesmi Bitchcraft je mogoče razumeti kot kritiko 'liberalnega' odnosa do splava. Tudi sporni ovitek je mogoče razlagati na več načinov: kot afirmacijo: kot afirmacijo življenja (Slovenci, množimo se kot podgane!), kot kritiko katoliškega sprenevedanja, kot afirmacijo svetosti vsakega življenja, konec koncev je tudi podgano ustvaril vsemogočni Bog. Umetnik nima kaj početi na sodišču. (...) Slovenija je moderna država, v kateri sta cerkev in država v načelu ločeni. Ali se s tem, ko se posebej ščiti verska skupnost pred nestrpnostjo, ne diskriminirajo ateisti?" (Tomc v Kodrič 1988, poudarki G. B.)

"Stvar postane vprašljiva šele v tistem trenutku, ko skupina Peterletovih mladcev poda ovadbo in ko državni tožilec na to ovadbo ukrepa. Tu ne gre več zgolj za razlike v estetskem doživljanju nekega umetniškega dela, ampak gre za prenos estetskega spora na državo, ki naj bi postala razsodnik o tem, kaj je umetniško sprejemljivo in kaj ni." (Tomc v K., Igor 1998, poudarki G. B.)

III. STRELNIKOFF – PANIKA IN ŠKANDAL

Afero Strelnikoff lahko na podlagi sosledja dogodkov in po analizi medijskih objav uvrstimo v koncept moralne panike, in sicer v sodobnejši, revidirani koncept moralne panike, izhajajoč iz dela Angele McRobbie. Poleg tega način, na katerega je do afere prišlo, nakazuje, da lahko v tem primeru govorimo tudi o 'medijskem škandalu', katerega posledica je moralna panika. Da se v našem primeru ta dva koncepta, moralna panika in medijski škandal, prepletata, bomo skušali pokazati spodaj.

James Lull in Stephen Hinerman v uvodnem besedilu zbornika *Media Scandals* (1997) zapišeta naslednjo definicijo pojma 'medijski škandal':

"Do medijskega škandala pride, ko zasebno dejanje, ki osramoti ali prekrši idealizirano, dominantno moralo neke družbe, prek

medijske naracije postane javno in proizvede cel spekter učinkov, od ideoloških in kulturnih reakcij do nestabilnosti in sprememb.” (Lull in Hinerman 1997: 3)

Že prvi pogled na to definicijo nam razkrije, da se medijski škandal teoretsko povezuje z moralno paniko in obratno. Toda med obema konceptoma obstajajo tudi pomembne razlike. Lull in Hinerman menita, da je osnovna razlika med obema v tem, da “moramo pri medijskih škandalih vedno najti resnične osebe, ki so odgovorne za njihova dejanja” (Lull in Hinerman 1997: 4), kar za moralno paniko ne velja. Proces personalizacije je zanju bistven pri razvoju neke govornice v škandal.

Lull in Hinerman se strinjata s tezami Angele McRobbie o reviziji koncepta moralne panike in v tem kontekstu sklepata, da tradicionalna razlika med konvencionalnostjo in deviantnostjo ne obstaja več, kajti živimo “v svetu, v katerem nove komunikacijske tehnologije rutinirano destabilizirajo tradicionalne oblike človeških interakcij in kjer je deviantnost sama postala normativna in želena oblika delovanja določenega segmenta javnosti” (Lull in Hinerman 1997: 5, 6). Tako po njenem mnenju v ZDA obstaja cela vrsta popularnokulturnih idolov, od Bevisa in Butthead, Dennisa Rodmana do Madonne, ki promovirajo deviantnost kot življenjski slog.

Takšna težnja v sodobni popularni in medijski kulturi v končni posledici vzpostavlja množične medije na prelomu tisočletja kot “sinonim za škandal, za moralno paniko, kot nove ‘ljudske hudiče’” (Lull in Hinerman 1997: 6). Živeti škandalozno je tako postala legitimna oblika organiziranja posameznikovega pogleda na svet, v katerem živi. In takšna drža ali življenjski slog ni več nujno povezan z (domnevno) uporniškimi člani subkultur, temveč je postal domena mnogih članov družbe zavoľo spoznanja, da je takšen način življenja zabaven. Skratka, škandali so postali zabavni in s tem profitabilni. Profitabilni “v dveh ozirih: prvič, kulturna dobrina, povezana z določenim škandalom, bo deležna znatno večje medijske pozornosti kot tista brez takšne povezave; in, drugič, poleg te pozornosti bo takšna kulturna dobrina pritegnila tudi tiste posameznike, ki se štejejo za uporniške, alternativne, avantgardne ali preprosto mlade” (McRobbie in Thorton v Lull in Hinerman 1997: 6). Na takšno karto *igra* tudi sodobna popularna glasba, pri čemer slovenski fantje in dekleta, večči instrumentiranja, niso prav nobena izjema.

Elementarne značilnosti medijskega škandala sta Lull in Hinerman poimenovala kriterije za “ločitev škandalov od ne-škandalov” (Lull in Hinerman 1997: 11), mi pa bomo k vsakemu kriteriju posebej v oklepaju dopisali, kako mu dogodki v aferi Strelnikoff ustrezajo:

1. *Kršene morajo biti družbene norme, ki odražajo dominantno moralo.* (Glede na reakcije je očitno, da je skupina Strelnikoff kršila nekatere družbene norme, ki veljajo v tistih družbah, na katere je močno vplivala krščanska kultura.)

2. *Kršitelji morajo biti specifične osebe*, ki jih je treba *identificirati* kot protagoniste tega dejanja. (V našem primeru Vasja Ocvirk, Sergej Steblovnik in drugi člani benda Strelnikoff.)

3. Te osebe izvršijo *dejanje*, ki izraža njihove želje in interese; specifične osebe morajo narediti, ne pa zgolj misliti nekaj, s čimer kršijo družbene norme. (Supina Strelnikoff je posnela ploščo *Bitchcraft*, jo opremila s sporno naslovnico in jo izdala.)

4. Te osebe morajo biti prikazane, kot da so dejanje storile *namenoma ali po malomarnosti* in so zanj *odgovorne*. (Skupina Strelnikoff je ploščo v takšni obliki seveda izdala namenoma in je bila v očeh javnosti za to dejanje odgovorna.)

5. Odkritje tega dejanja morajo *obširno objavljati množični mediji*, ki sprožijo učinkovito *preobrazbo dejanja v zgodbo*, kar povzroči *široko zanimanje in diskusijo o tem dogodku*. Zgodba je najbolj pomembna. "Pri škandalu zgodba v nekem trenutku triumfira nad dejstvi in tako zaživi vzporedno življenje" (Lull in Hinerman 1997: 13). (Slovenski mediji so o plošči *Bitchcraft* obširno poročali in z "različnimi medijskimi prispevki tekmovali med seboj, kdo bo zgodbi ustvaril novo poglavje" (Lull in Hinerman 1997: 17). V javnosti se je zato pojavilo veliko zanimanje za nadaljnjo usodo članov benda Strelnikoff in plošče *Bitchcraft*, najrazličnejša mnenja o tej temi pa so iz medijev kar deževala.)

6. Škandal traja toliko časa, kolikor hoče *javnost*. (Potem ko je postalo jasno, da bend Strelnikoff ni storil nikakršnega kaznivega dejanja in da plošča *Bitchcraft* ne bo vzeta iz prodaje ali kakor koli drugače cenzurirana, je afera postajala medijsko vse manj pokrita in za javnost vse bolj nezanimiva. Intenzivno je trajala približno dva meseca.)

Nastanek škandala je v prvi vrsti odvisen od odnosa medijev do določenega, potencialno škandaloznega dogodka. Nenasitna lakota medijev po šokantnih novostih, po ekskluzivnih novicah o grozotah in frapantnih informacijah uvršča škamdale med najbolj zaželeno medijsko blago. Tako je bilo tudi pri aferi Strelnikoff: slovenski mediji enostavno niso mogli spregledati vabe, ki jim jo je s svojim komentarjem o plošči *Bitchcraft* vrgel nadškof Rode. V časih, ko vsak najmanjši škandal določa, do katere višine bodo narasle naklade, so zgodbo o malem, neznanem bendu iz Celja, ki lahko do same globine njegove duše vznemiri tudi najvišjega predstavnika slovenske Katoliške cerkve, postavili v svoje agende prav vsi mediji: nacionalni, lokalni, levi, desni, tabloidni, resni, konservativni in liberalni, moški in ženski. Seveda vsak na svoj način, ampak – vsi. Pokazalo se je tudi, denimo pri tedniku Mladina, da je navzlic navidez resnemu pristopu pri poročanju nemalokrat prevladoval zabavni moment podajanja zgodbe, se pravi 'infotainment' način poročanja. Kar, če posplošimo, pomeni, da so pri ustvarjanju medijskih vsebin "kriteriji javne koristi (ali je pomembno? ali morajo državljani zvedeti za to?) manj pomembni kot kriteriji zabave (ali je zabavno? ali je takšno kot filmska uspešnica?" (Gamson v Soukup 1997: 228).

Paul A. Soukup v članku 'Cerkev, mediji in škandal' (1997) opisuje odnose Cerkev – mediji, Cerkev – škandal in škandal – mediji. Že na začetku pravi, da "historični pregled pokaže, da škandal nastane kot orodje za ustvarjanje identitete in socialne kontrole znotraj religiozne skupnosti" (Soukup 1997: 223). To pomeni, da se bo skozi prizmo časovne distance bržčas izkazalo, da je afera Strelnikoff služila kot ponovno znotrajskupnostno vzpostavljane identitetnega okvirja pripadnikov slovenske Rimskokatoliške cerkve in socialnega nadzora nad temi verniki. V religioznem kontekstu ima torej škandal zvezo s članstvom, z ohranitvijo identitete skupnosti, s tvorjenjem konsenza.

Religiozne institucije skušajo škandal obravnavati kot obnašanje, ki ogroža vero ali vdanost pripadnikov Cerkve. Soukup tu dodaja, da za religiozne skupine vsi grehi nikakor niso škandalozni. Religiozna definicija škandala po njegovem zelo omeji pomen tega termina in njegovo uporabo: "Škandal je definiran kot katerokoli obnašanje, ki ima vsaj videz zla in ki ponuja sočloveku možnost duhovnega uničenja" (McHugh in Callan v Soukup 1997: 234). Zločinsko dejanje samo po sebi ne zadostuje za škandal: "Zločin mora nadalje voditi h duhovni škodi drugega. (...) Lahko bi kot škandalozno bolj kritizirali (...) objavljanje dogodka v javnosti, kot samo (...) dejanje, saj je prizadejalo več duhovne škode večjemu številu ljudi" (Soukup 1997: 234, 235).

"[M]ediji dramatično drugače dojemajo skupnost, saj imajo opravka z anonimnimi, nediferenciranimi skupinami – medijske institucije čutijo malo odgovornosti, da bi jih poučevale o moralnem obnašanju. Drugič, novičarski mediji, ki so pod pritiskom 'deadline' in poplave informacij, ne morejo oblikovati svojih prispevkov glede na potrebe njihovega občinstva. Njihova naloga je razširjanje novice (ali škandala), ne pa preprečevanje nadaljnjih škandalov." (Soukup 1997: 233)

Zaradi takšne medijske strategije je afera Strelnikoff postala tudi primer moralne panike. Drugače povedano: trendi globalizacije in nezaustavljivega informacijsko-medijskega razvoja vseh zahodnih demokracij niso zaobšli Slovenije. Hiter razvoj oglaševalskega, telekomunikacijskega, radijskega in televizijskega segmenta ekonomije se tudi v tej mladi, srednjeevropski državi zrcali v značilnem načinu medijskega odzivanja na družbene dogodke in v načinu medijskega poročanja o teh dogodkih. Vse večja diferenciranost medijev in vse težja konkurenčna tekma za preživetje v natrpani medijski sferi silita slovenske medije k novim, konkurenčnejšim, zanimivejšim, popularnejšim oblikam p(r)odajanja novic, k združevanju informacij in zabave, k združevanju t. i. resnih tem z manj resnimi, k pritegnitvi recipientov s populističnim, celo igrivim pristopom do družbenih problemov ipd. Mediji se držijo določenih žanrskih konvencij, ki pripomorejo k učinkovitemu razumevanju podajane snovi in k obnašanju naslovnikov v skladu z ekonomskimi pričakovanji lastnikov medijev.

Najznačilnejša takšna konvencija sodobnih medijev je tvorjenje zgodbe, temelječe na fikcijski, dramatični naracijski strukturi. Jerome Bruner razlikuje med dvema oblikama mišljenja: analitičnim in zgodbenim, ki ju je mogoče aplicirati tudi na tvorjenju novinarskih poročil. Po Johnu Langerju temelji tvorjenje "resnih novic na zgodbenem modelu (...) čeprav se [mediji] pretvarjajo, da ni tako – da jih zanima le izbor najpomembnejših dnevnih dogodkov" (Langer v Watson in Hill 1997: 220). Takšna fikcijska narativna struktura spodbija zaupanje v resnico, ki temelji na dejstvih (McGuigan 1992: 179), in uveljavlja vladavino socialno konstruiranega zdravega razuma, njena ideološka funkcija pa je, da utrjuje avtoriteto dominantnega diskurza (McArthur v Watson & Hill 1997: 148). Narativizacija je torej tako tehnični pripomoček kot ideološki mehanizem, ki proizvaja hitre povzetke, stereotipne pomene in poenostavljajoče socialne reprezentacije.

Moralna panika zaradi plošče *Bitchcraft* benda Strelnikoff je bila omejena le na določen del slovenske populacije, zato ni šlo za enotno vseslovensko ogorčenje in zgražanje nad početjem tega benda. V vlogi užaljenih in prizadetih so se ob nekaj izjemah prepoznali predvsem kristjani. Vloga medijev je bila pri tem najbolj pomembna, kajti mnogo medijev je o primeru poročalo na docela uravnotežen način, veliko pa se jih je odkrito (kar navijaško) postavilo za skupno Strelnikoff. Lahko bi celo rekli, da se je na primeru benda Strelnikoff ponovno zarisala bojna črta med politično različno usmerjenimi mediji. Ideološki antagonizmi med konservativno orientiranimi medijskimi hišami, ki podpirajo interese desnih političnih strank in Katoliške cerkve, ter levičarsko in liberalno usmerjenimi mediji so, kot že ničkolikokrat doslej zaradi drugih povodov, zaživel tudi preko afere Strelnikoff. Skratka, moralna panika glede plošče *Bitchcraft* je bila le eden v nizu simptomov boja med nasprotujočimi si ideološkimi diskurzi in regulatornimi praksami, katerih "cilj" še zdaleč ni (bila) zaplemba umetniškega izdelka, temveč postopno, dolgoročno redefiniranje določenih socialnih praks in institucij.

Ob aferi Strelnikoff je prišlo tudi do zanimivega precedensa. Prvič po slovenski osamosvojitvi je Katoliška cerkev odkrito, preko vseh možnih vzvodov, protestirala proti početju umetnika oz. umetnice. Prvič doslej je v Republiki Sloveniji tako rekoč na pobudo Cerkve prišlo do vpletanja državnih ogranov, sodišč in policije v dejavnost umetniške skupine. Interpretacije takšnega početja Cerkve in določenih državnih uradnikov z desne strani političnega spektra so lahko različne. Nekatere smo lahko prebrali tudi v zgornjih medijskih izpisih iz tistega obdobja. Da pa je ekonomska, ideološka in politična moč Rimskokatoliške cerkve v Sloveniji v zadnjih letih v porastu, nihče ne dvomi.

Posledice moralne panike zaradi sporne naslovnice plošče *Bitchcraft* lahko opazujemo v tej luči. Torej kot *reafirmacijo norm* in

vrednot RKC v slovenski družbi in kot odprt namig slovenske RKC, da namerava s svojimi interesi brez večjih zadržkov posegati tudi na področje umetnosti, kar kaže na vedno večje družbene, ekonomske in politične apetite te vplivne civilnodružbene institucije.

Ideološka teža RKC raste tudi na strogo (strankarsko) političnem in pravnem področju, in sicer z neformalnimi ideološkimi "zastopniki", kot je bil denimo v aferi Strelnikoff glavni državni tožilec Anton Drobnič. Na kakšen način ti "zastopniki" delujejo, je že leta 1993 pisala Renata Salecl, katere teza se sicer nanaša na takratno Demosovo vlado, a bi jo kaj lahko razumeli kot esencialni princip delovanja postkomunistične slovenske oblasti, najbolj pa desnice, pri doseganju nekaterih zanjo relevantnih družbenih sprememb:

"Če je bilo značilno za komunizem, da so vrednote deklarirano vsiljevali, pa je značilnost delovanja ideologije v demokraciji, da oblast posamezniku ne ukazuje, kakšen je moralni ideal človeka, ki ga želi vzgojiti, ampak organizira vrsto praks, ki privedejo do tega, da se posameznik neopazno in nevede identificira z določenim idealom. Problem oblasti v postsocialističnih družbah je, da tega načina delovanja ideologije ne pozna in še vedno deluje na star način, podedovan od komunistične oblasti – ljudi prisiljuje v pokorščino, odvzema jim pravico, da bi se dojeli kot svobodno misleči posamezniki. (...) Kako netaktna je lahko oblast v pokoritvi ljudstva, najlepše kaže zavzemanje prve slovenske postkomunistične oblasti za večje discipliniranje otrok (pouk ob sobotah, hora legalis) in predlogi za prepoved abortusa." (Salecl 1993: 170, 171)

S tem smo prišli spet tja, kamor se vedno vračamo. K ideologiji. Afera Strelnikoff je – navzlic zgornjemu poudarku Saleclove na državni oblasti – pokazala, da so se v postkomunistični Sloveniji ideološki boji globoko vkoreninili v vsakdanje življenje. Njihove dolge, lepljive lovke neovirano segajo v vse segmente civilne družbe, še posebej na področje družine, seksualnosti in morale. Tranzicijska situacija, v kateri se je znašla država, omogoča ponovni vznik starih, domala pozabljenih ideoloških obrazcev in idej ter prispeva k nesluteni paleti novejših, nepričakovanih, modernih praks, katerih skupna značilnost je nezapopadljiva difuznost, razsrediščenost in raznolikost. Vse bojujejo isti boj: boj za prevlado. Prepletanje, pronicanje, medsebojno oviranje in kljubovanje brezštevilnih diskurzov, ki so s temi ideologijami povezani, zagotavlja slovenskemu prostoru dolgoročno, brezkončno preizpraševanje na videz samoumevnih, v družbi fiksiiranih definicij, pomenov in reprezentacij. Čeprav se celotna družba potemtakem zdi kot velikanski, na principu rizoma temelječ klobčič tisočerih ideoloških niti in skritih diskurzivnih labirintov, se iz te dinamične gmote vztrajno, venomer sproti vzdigujejo novi glavni

igralci, ki tej stari zgodovinski igri sproti pišejo pravila: mediji, različne institucije, elite, stranke ... Pred afero in med afero Strelnikoff je čez nivelirajoče površje pokukala in se bo nekaj časa tam tudi obdržala slovenska Katoliška cerkev. Spet drugič bojo to storile slovenske feministke. Ali pa nemara koalicija prostitutk in harekrišnovcev. Kdo ve?

LITERATURA:

- BAUDRILLARD, JEAN (1985): *'The Ecstasy of Communication'*. V: Postmodern Culture. Ur. H. Foster. London: Pluto Press, str. 126–135.
- BULC, GREGOR (1999): *'Moralna panika'*. Fakulteta za družbene vede, diplomska naloga.
- COHEN, STANLEY (1972): *Folk Devils and Moral Panics: The creation of the Mods and Rockers*. London: MacGibbon & Kee.
- GOODE, ERICH in BEN-YEHUDA (1994): *Moral Panics: The Social Construction of Deviance*. Oxford: Blackwell Publishers.
- HOČEVAR, BARBARA (1998): *'Zadoščenje za verujoče'*. Nedelo, 8. 3. 1998.
- IVELJA, RANKA (1998): *'Zaustavimo plaz sovraštva.'* Dnevnik, 9. 3. 1998.
- JARY, DAVID in JULIA JARY (1991): *Collins Dictionary of Sociology*. London: Harper Collins Publishers.
- K., IGOR (1998): *'O izdelku skupine Strelnikoff le na ravni estetskega diskurza.'* (Intervju z Gregorjem Tomcem.) Gorenjski glas, 27. 3. 1998.
- KARNEŽA, BISERKA (1998): *'Žaljivo čaščenje 'svete podgane''*. Slovenske novice, 20. 2. 1998.
- KODRIČ, ZDENKO (1998): *'Marija pomagaj je zmeraj v težavah'*. 7D, 11. 3. 1998.
- KOLŠEK, PETER (1998): *'Brezjanski motiv'*. Delo, 27. 2. 1998.
- KRAMARŠIČ, JAŠA (1998): *'Rode na ploščku'*. Mladina, 10. 2. 1998.
- LULL, JAMES in STEPHEN HINERMAN (1997): *Media Scandals: Morality and Desire in the Popular Culture Marketplace*. Cambridge: Polity Press.
- LUTHAR, BREDA (1997): *'Subjektiviteta skozi tekste v "družbi tveganja"'*. Časopis za kritiko znanosti 183, str. 81 – 92.
- MALEČKAR, NELA in TOMAŽ MASTNAK (ur.) (1984): *Punk pod Slovenci*. Ljubljana: Krt 17.
- MARKEŠ, JANEZ (1998): *'Podganotvorci'*. Mag, 4. 3. 1998.
- MCGUIGAN, JIM (1992): *Cultural Populism*. London: Routledge.
- MCRROBBIE, ANGELA (1994): *Postmodernism and Popular Culture*. London: Routledge.
- OZMEC, SEBASTIJAN (1998): *'Maša za bogokletnike'*. Mladina, 10. 3. 1998.
- PIANO, BRANE (1998a): *'Mala plošča, velik cirkus'*. Delo, Sobotna priloga, 28. 2. 1998.
- PIANO, BRANE (1998b): *'Marija Pomagaj s podgano vendarle ni bila zasežena'*. Delo, 4. 3. 1998.
- RODE, FRANC (1998): *'Merili so v srce'*. Družina, 17. 2. 1998.
- SALECL, RENATA (1993): *Zakaj ubogamo oblast? Ljubljana: Državna založba Slovenije*.
- SEVER, JANI (1998): *'Podgana – simbol pohlepa'*. Mladina, 3. 3. 1998.
- SOUKUP, PAUL A. (1997): *'Church, Media and Scandal'*. V: Media Scandals: Morality and Desire in the Popular Culture Marketplace. Lull, James in Stephen Hinerman (ur.). Cambridge: Polity Press.
- STEINBUCH, DEJAN (1998): *'Primitivci'*. Mag, 25. 2. 1998.
- ŠTAMCAR, MIHA in SEBASTIJAN OZMEC (1998): *"Mati. Kaj so ti storili!"* Mladina, 3. 3. 1998.

- THOMPSON, KENNETH (1998): *Moral Panics*. London: Routledge.
- TOMAŽIČ, BOJAN (1998): *Deratizacija in strel v srce*. Večer, 27. 2. 1998.
- WATNEY, S. (1987): *Policing Desire: Pornography, Aids and the Media*. London: Methuen.
- WATSON, JAMES in ANN HILL (1998): *A Dictionary of Communication and Media Studies*. London: Arnold.
- WILLIAMS, RAYMOND (1975): *Television: Technology and Cultural Form*. Harmondsworth, Mx: Penguin.